

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти**

(автор Панченко С. Ю.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2024 № 1787)

ВСТУПНА ЧАСТИНА **(Пояснювальна записка)**

Загальні відомості

Модельна навчальна програма з підприємництва і фінансової грамотності для 8–9 класів закладів загальної середньої освіти побудована відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (далі — ДС), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 і Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 року № 235. Програма спрямована на реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для всіх освітніх галузей — мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізичної культури. Така багатогранність зумовлена тим, що вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу, а компетентність «Підприємливість і фінансова грамотність» є ключовою для всіх освітніх галузей.

Мета й завдання навчального предмета

Інтегрований курс «Підприємництво і фінансова грамотність» належить до другого циклу базової середньої освіти — базового предметного навчання — і є новим обов'язковим навчальним предметом. Він розрахований на навчальне навантаження 0,5 год на тиждень у 8-му класі та 1 год на тиждень у 9-му класі.

Метою предмета є формування вмінь учнів інтегрувати набуті знання з математики, інформатики, економіки, права тощо для розв'язування життєвих проблем, пов'язаних з безпечним забезпеченням власного і суспільного добробуту.

Інтегрований курс є пропедевтичним і формує дослідницькі компетенції, необхідні для подальшого вивчення відповідних навчальних предметів у закладах професійно-технічної освіти та вищих навчальних закладах.

Зміст модельної програми розроблено з урахуванням вікових, загальнонавчальних і психологічних особливостей учнів. Зміст навчальних занять, методи роботи сприятимуть формуванню в учнів ініціативності, спроможності використовувати можливості та реалізовувати ідеї, умінь створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатності до активної участі в житті суспільства, навичок керування власним життям і кар'єрою; умінь розв'язувати проблеми; готовності брати відповідальність за прийняті рішення; здатності працювати в команді для планування й реалізації проєктів, які мають суспільну або фінансову цінність, тощо.

Головною ідеєю інтегрованого курсу є виховання й розвиток в учнів інтересу до пізнання та самостійного вивчення засад сфери фінансів та підприємництва під керівництвом учителя, а не надання їм готових знань. Ця ідея реалізується на основі запровадження в навчання дослідницьких методів та систематичного вирішування різноманітних наукових та навчально-

життєвих проблем. У ході цієї діяльності учні опановують відповідні знання та вміння, що в майбутньому надасть їм змогу «крокувати з часом».

Завдання предмета: навчити учнів досліджувати фінансову та підприємницьку галузі, формувати знання:

- як обчислювати та грамотно розподіляти власний бюджет;
- як нараховуються пільги та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг;
- що таке монетизація пільг і субсидій та як з урахуванням їх оплатити житлово-комунальні послуги;
- як перевірити правильність сум, зазначених у повідомленнях про оплату рахунків;
- у які проекти вигідно вкладати гроші;
- де і як можна позичити гроші на вигідних умовах;
- як стати приватним підприємцем та створити прибуткове власне приватне підприємство тощо.

Головним очікуваним результатом курсу є:

- сформованість дослідницької й навчальної компетенцій — важливих складників ключових компетентностей у галузі фінансів та підприємництва;
- розвиток критичного мислення;
- розвиток медіаграмотності;
- набуття навичок роботи з інформацією про фінанси та підприємництво.

Слід відмітити, що підприємництво і фінансова грамотність, відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, входить у розрізі компетентності «Підприємливість та фінансова грамотність» до компетентнісного потенціалу всіх освітніх галузей: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізичної культури (додатки 1, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21 до ДС), тобто знаходить відображення в кожній освітній галузі.

Хоча відповідно до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти навчальний предмет «Підприємництво і фінансова грамотність» належить до соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, однак він передбачає міжпредметні зв'язки в межах усіх освітніх галузей.

Модельна програма курсу реалізує компетентнісний, дослідницький, діяльнісний, проблемно-ситуативний, особистісно орієнтований, рефлексивний та інші *підходи* до навчання і сприяє формуванню ключових компетентностей, зокрема:

- *вільного володіння державною мовою та здатності спілкуватися іноземними мовами* — уміння ініціювати усну, письмову та онлайн-взаємодію державною та іноземною мовами для розвитку ідеї та її реалізації, презентувати власну ідею та ініціативи зрозуміло, грамотно, з використанням доцільних виражальних засобів, використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень, описувати державною та іноземними мовами

власні вміння та компетентності стосовно варіантів кар'єри, розвитку підприємницьких і соціальних ініціатив, пояснювати значення заощадження, інвестування, запозичення, страхування тощо, обговорювати й планувати доходи та витрати за допомогою ефективних комунікативних стратегій, використовувати фінансові документи; *ставлення*: готовність брати відповідальність за себе та інших осіб, відповідальне ставлення до мовленнєвого вчинку, розуміння ролі комунікативних умінь, читацького досвіду для успішної самореалізації, зокрема у професійній кар'єрі та діловому середовищі, усвідомлення важливості володіння державною мовою та спілкування іноземними мовами для забезпечення добробуту й фінансового успіху, готовність обстоювати важливість збільшення доходу, ощадливості та раціонального використання коштів;

- *математичної компетентності* — уміння генерувати нові ідеї, аналізувати, ухвалювати оптимальні рішення, розв'язувати життєві проблеми, відстоювати свою позицію, дискутувати, використовувати різні стратегії, шукати оптимальні способи розв'язання проблемних ситуацій, будувати та досліджувати математичні моделі економічних процесів, планувати та організовувати діяльність для досягнення цілей, аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет, використовуючи математичні методи; *ставлення*: відповідальність та ініціативність, упевненість у собі, розуміння важливості математичних розрахунків та оцінювання ризиків;
- *інформаційно-комунікаційної компетентності* — уміння планувати власну і групову діяльність для проектування і створення інформаційного продукту, ідентифікувати можливості цифрових технологій і пристроїв для створення цінностей, провадження діяльності та розвитку підприємливості, оцінювати і враховувати власні сильні й слабкі сторони у груповій та особистій діяльності, визначати можливі варіанти розв'язання проблеми й перевіряти результати засобами цифрових технологій і пристроїв, аргументовано обстоювати свою позицію, вести переговори під час провадження інформаційної діяльності, дотримуватися законодавства щодо авторського права в інформаційній діяльності, визначати сфери людської діяльності, пов'язані з інформатикою та інформаційними технологіями для вибору майбутньої професії, використовувати цифрові технології для розв'язання задач, пов'язаних із фінансовою діяльністю, приймати прості фінансові рішення на основі аналізу даних за допомогою інформаційних технологій; *ставлення*: відповідальність за власну діяльність і результати роботи над спільним проектом створення інформаційного продукту, толерантність щодо інших членів групи, сприйняття помилок як поштовху для вдосконалення інформаційного продукту і власного розвитку, виявлення лідерства, ініціативності під час провадження інформаційної діяльності, прагнення до високих стандартів власної і групової діяльності під час створення інформаційного продукту, зважений підхід до оцінювання власної діяльності, що формує цифрову репутацію, розуміння ролі інтернет-технологій як засобу маркетингу і підприємницької діяльності, повага до приватної, зокрема фінансової, інформації інших осіб;

- *компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій* — уміння генерувати, презентувати та реалізовувати ініціативи для проєктної діяльності, ефективного використання природних ресурсів, використовувати можливості проєктної діяльності для створення цінностей (матеріальних, суспільних, культурних), прогнозувати вплив природничих наук на розвиток технологій, нових напрямів підприємницької діяльності, пояснювати значення заощадження природних ресурсів, інвестування в природоохоронну діяльність, страхування власного здоров'я і життя тощо, обчислювати економічний ефект ініціатив і діяльності, пов'язаних з реалізацією прикладних наукових рішень; *ставлення*: виявлення конструктивної активності, відповідальність за прийняття виважених рішень під час власної і групової діяльності, усвідомлення значення набутих компетентностей для успішної самореалізації, усвідомлення залежності добробуту й фінансового успіху від рівня оволодіння здобутками сучасної науки і техніки, відстоювання важливості ощадливого та раціонального використання природних ресурсів і продуктів їх переробки, раціонального господарювання тощо;
- *ініціативності та підприємливості* — уміння генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення, використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності з метою вибору найкращого рішення, аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати, використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальні способи розв'язання життєвого завдання; *ставлення*: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі, переконаність, що успіх команди — це й особистий успіх, позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших;
- *інноваційності* — уміння проєктувати власну професійну діяльність відповідно до своїх здібностей, переваг і недоліків; творчо мислити, генерувати нові ідеї та ініціативи, втілювати їх у життя для поліпшення власного добробуту, розвитку суспільства і держави, формулювати цілі та завдання, розробляти плани для їх досягнення, прогнозувати і мінімізувати ризики, приймати рішення та оцінювати їх ефективність, розраховувати і раціонально використовувати ресурси, застосовувати економічні знання в повсякденному житті, розраховувати самостійно або за допомогою інших осіб вартість матеріалів, необхідних для виготовлення спроектованого виробу, оперувати грошима під час створення продукту (виробу чи послуги), розраховувати та оцінювати (у разі потреби — за допомогою інших осіб) вартість ідеї, що передбачає проєктування і виготовлення виробу чи надання послуги; *ставлення*: виявлення ініціативності, відкритості до нових ідей, впевненості й рішучості під час реалізації власних ідей, визнання своїх талантів, здібностей, вмій і демонстрація їх у праці й творчості, відповідальність за кінцевий результат власної і групової діяльності, усвідомлення ролі фінансів як одного з ресурсів у роботі над проєктом, потреби ощадливого та ефективного використання грошей у побуті та під час організації проєктної діяльності (власної чи групової);
- *навчання впродовж життя* — уміння відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення визначеної мети, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності, доводити

правильність власного судження або визнавати помилковість; *ставлення*: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь, що відповідають сьогоденню, розуміння важливості вчитися впродовж життя, прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності;

- *громадянської й соціальної компетентностей* — *уміння* використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій, брати до уваги зміни в історії та суспільстві, оцінювати їх ризики та переваги для власного життя і життя спільноти, виявляти інтереси різних спільнот/груп і шукати способи їх узгодження для розв'язання проблем, планувати, організовувати, реалізовувати індивідуальні чи командні проєкти, оцінювати їх ефективність, представляти результати, характеризувати економічну політику й розвиток торгівлі, визначати їх вплив на суспільне життя, пояснювати спосіб організації національних економік та вплив економічних і фінансових процесів на функціонування суспільства; *ставлення*: готовність використовувати досвід історії для самопізнання та досягнення цілей сталого розвитку суспільства, зважене прийняття рішень на основі досвіду минулого та сучасного соціального життя, здатність брати на себе відповідальність за результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей, усвідомлення економічних та соціальних можливостей і викликів, із якими стикається суспільство, здатність приймати фінансові рішення з урахуванням можливих ризиків;
- *культурної компетентності* — *уміння* визначати цілі, планувати й досягати їх, виявляти творчу ініціативу і сприяти її реалізації, зокрема через утілення в практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); використовувати в пошуковій діяльності різні джерела інформації, працювати в команді для виконання художньо-творчих завдань з урахуванням основ культурного менеджменту, знаходити мистецькі форми самовираження в креативних індустріях (економічній діяльності), пояснювати на прикладах реалізації мистецьких проєктів, фестивалів, виставок значення інвестицій у культуру, оцінювати практичне втілення мистецьких проєктів, реалізовувати мистецькі проєкти, презентувати власні надбання; *ставлення*: виявлення активності в процесі пізнання мистецтва, усвідомлення важливості творчої діяльності для самореалізації особистості, прагнення участі в мистецьких заходах і подіях, засудження плагіату, виявлення здатності мислити творчо, сприйняття мистецького твору як форми самовираження людини, демонстрування готовності до партнерства у творчому процесі, самостійності й мобільності у творенні ідей та прийнятті рішень, генерування нових ідей та ініціатив, втілення їх у життя для забезпечення власного добробуту й розвитку суспільства;
- *екологічної компетентності й здорового життя* — *уміння* визначати власні слабкі й сильні сторони для проектування майбутньої професійної діяльності та власного добробуту, діяти в непередбачуваних ситуаціях, визначати мету і досягати її, прогнозувати та оцінювати ризики прийняття рішень, критично мислити, ініціювати і реалізовувати соціальні проєкти, що мають культурну, комерційну або суспільну цінність, вирізняти чинники фінансового

благополуччя, які мають позитивний вплив на безпеку, здоров'я і добробут (особистий, родинний, суспільний), планувати та контролювати доходи й витрати, розуміти законодавче підґрунтя економічних процесів (права та обов'язки, захист прав споживачів тощо); *ставлення*: усвідомлення важливості володіння інструментами планування та контролю доходів і витрат для майбутнього добробуту, розуміння важливості ощадливості та раціонального використання коштів.

Структура програми

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» складається із п'яти розділів:

Розділ 1. Засоби платежу

Розділ 2. Банки та банківські послуги

Розділ 3. Небанківські фінансові установи

Розділ 4. Підприємництво

Розділ 5. Захист від ризиків і шахрайських дій.

Розділ 1 «Засоби платежу» присвячений ознайомленню з історією виникнення грошей; окреслюються поняття «валюта», «гривня», «Міжбанк», «податок»; розпочинається робота над словником наукових термінів та їхнім застосуванням. Основні завдання цього розділу — надати розуміння сутності грошей, фінансового планування та бюджету, роботи фінансової системи в цілому. *Практичне спрямування розділу* — учні мають дізнатися, як нараховуються пільги та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, що таке монетизація пільг і субсидій та як із їх урахуванням оплатити житлово-комунальні послуги; як перевірити правильність сум, зазначених у повідомленнях про оплату рахунків; як зменшувати ці суми шляхом заощадження електроенергії, води, газу тощо; ознайомитись із готівковою та безготівковою видами оплат, з порядком сплати податків; дізнатися про способи досліджень валютного ринку, з'ясувати, у які моменти часу варто купувати валюту, а в які — продавати, які фактори впливають на курсоутворення валют, що таке попит і пропозиція на валютному ринку. Важливим завданням на цьому етапі є формування навичок, необхідних упродовж вивчення курсу, а саме — уміння знаходити необхідну та достовірну інформацію, зокрема із цифрових джерел, правильно здійснювати інформаційний пошук.

Розділ 2 «Банки та банківські послуги» спрямований на формування уявлень учнів про види рахунків у банку, усвідомлення відмінності карткового рахунку від інших рахунків. Передбачено ознайомлення з порядком відкриття та закриття рахунків у банку, з поняттями «кредитний ліміт», «ліміт оплати в інтернеті», «ліміт зняття готівки», «комісія банку», «депозит», «сума депозиту», «вкладник», «пролонгація», «відсоткова ставка депозиту», «кредит», «відсоткова ставка кредиту», «платіж», «платіжна система», «фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО)». *Практичне спрямування розділу* — в учнів мають бути сформовані вміння вигідно й безпечно розміщувати гроші на депозитних вкладах на підставі фінансового аналізу; обчислювати зароблену суму відсоткових грошей, ураховуючи інфляцію; проводити аналіз, як і в якій установі вигідно брати гроші в кредит, обчислювати суму грошей, необхідну для погашення кредиту, оцінювати власну спроможність повернення

кредиту; визначати, для яких валют вигідніше оформляти платіжні (кредитні) картки платіжної системи Mastercard, а для яких — системи Visa.

Розділ 3 «Небанківські фінансові установи» присвячений поглибленню й розширенню знань учнів про інші, окрім банківських, установи, що надають фінансові послуги. Окреслюються поняття «страховик», «страхувальник», «страховий ризик», «страховий випадок», «страхова сума», «страхова виплата», «франшиза», «ломбард», «кредитна спілка», «фінансова компанія», «фінансовий лізинг», «лізингодавець», «лізингоодержувач». *Практичне спрямування розділу* — сформувати в учнів уміння на підставі фінансового аналізу визначати найвигідніший варіант вибору страхової компанії і виду страхування залежно від страхових ризиків; обчислювати розмір страхової виплати після настання страхового випадку відповідно до умов укладеного договору; навчитися відрізняти фінансові компанії від ломбардів і кредитних спілок; грамотно обирати лізингодавця та вигідно використовувати фінансовий лізинг.

Розділ 4 «Підприємництво» присвячений поглибленню й систематизації знань, отриманих під час опрацювання матеріалу попередніх розділів і передбачає формування знань учнів про підприємництво в Україні, форми зайнятості, визначення винагороди за працю. Окреслюються поняття «підприємництво», «зайнятість населення», «роботодавець», «працівник», «мінімальна заробітна плата», «тарифний розряд». *Практичне спрямування розділу* — сформувати в учнів уміння обчислювати суму посадового окладу I тарифного розряду, якщо відома мінімальна заробітна плата; визначати, як нараховується заробітна плата, які здійснюються з неї утримання, яку заробітну плату отримає працівник, розрізняти, які внески сплачуються за рахунок роботодавця, а які — за рахунок найманого працівника; усвідомлювати, як стати приватним підприємцем (створити приватне підприємство); як грамотно складати бізнес-план; які чинники впливають на ефективність функціонування підприємства, зокрема, як ураховувати у його діяльності питання, пов'язані з енергоефективністю та енергозбереженням.

Розділ 5 «Захист від ризиків і шахрайських дій» завершує вивчення курсу. У ньому окреслюються поняття «ризик», «схильність до ризику», «передача ризику», «добровільне медичне страхування», «накопичувальне страхування життя», «поліс», «європротокол», «КАСКО», «фінансове шахрайство», «крадіжка персональних даних», «скімінг», «фармінг», «фішинг», «вішинг», «фінансові піраміди», «споживач фінансових послуг», «права споживача фінансових послуг», «обов'язки споживача фінансових послуг». *Практичне спрямування розділу* — сформувати в учнів уміння визначати, які ризики можуть виникнути в підприємця і як звести їх до мінімуму, як ними керувати; як оцінювати ймовірність виникнення ризиків і їх вплив на підприємницьку діяльність; які види шахрайства існують у фінансовій сфері та як уникати шахрайських схем; як розпізнати фінансову піраміду; як захистити права споживача фінансових послуг.

Організація освітнього процесу

Інтегрований курс «Підприємництво і фінансова грамотність» основної школи має чітко визначену *практичну спрямованість*, яка реалізується під час організації пошуку необхідної інформації, проведення експериментів, виконання

практичних робіт і вправ, моделювання, розв'язування ситуативних, проблемних, аналітичних завдань та проведення досліджень, у ході роботи, зокрема самостійної, з науково-популярною літературою, нормативними документами, інтернет-ресурсами тощо. Зазначена діяльність спрямована на розвиток умінь і навичок роботи учнів із джерелами інформації, а також передбачає виконання поставлених соціально-економічних завдань, здійснення порівняльного аналізу, проведення мінідосліджень, дискусій, експертиз, круглих столів, ділових і рольових ігор, підготовку презентацій і виступів, виконання творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів, написання есе, повідомлень тощо. Мета проведення цих робіт може бути різною — мотиваційною, корегувальною, контролюючою тощо. Рекомендується застосовувати при цьому доцільні для певних видів діяльності форми роботи учнів — індивідуальну, парну, групову, фронтальну.

Практичні роботи проводяться на уроці. Рішення щодо оцінювання робіт (усіх чи вибірково) приймає вчитель.

Ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу сприятимуть також дидактичні та сюжетно-рольові ігри.

Запропонована тематика досліджень, проєктів може бути змінена вчителем у межах вивчення відповідної теми з урахуванням матеріально-технічного забезпечення, наявності власних цікавих дидактичних розробок, рівня підготовленості класу, інтересів дітей тощо. Результати дослідження учнів учитель оцінює під час презентацій.

Слід зазначити, що дослідницький метод як один із провідних способів організації пошукової діяльності учнів у навчальній роботі сприяє набуттю ними вмінь і навичок самостійної роботи. Цей метод використовується під час проведення спостережень, обчислень, експериментів, складання графіків, діаграм, схем, звітів із проведених досліджень, роботи з різними джерелами інформації, виконання творчих завдань.

Запропоновані підходи сприятимуть формуванню в учнів не лише компетентностей у галузі фінансів та підприємництва, а й інших ключових компетентностей, зазначених вище.

Модельна програма не передбачає розподілу годин за розділами й темами. Учитель може на власний розсуд здійснити цей розподіл з урахуванням здібностей і навчальних можливостей учнів, доцільності проведення уроків систематизації та узагальнення, особливостей реалізації проєктної діяльності тощо.

Значний вплив на результативність навчального процесу мають освітні технології: проблемного, особистісно орієнтованого, характеру, перевернутого навчання, критичного мислення тощо.

Організація освітнього процесу передбачає:

- зв'язок навчання із життям;
- підвищення мотивації учнів до навчання;
- реалізацію діяльнісного та компетентнісного підходів до навчання;
- розвиток самостійності й активності учнів;
- розвиток уміння адаптуватися до умов реального навколишнього світу;
- уміння спілкуватися, співпрацювати з однокласниками/однокласницями в процесі різних видів діяльності.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Розділ 1. Засоби платежу		
<p style="text-align: center;">Учень (учениця):</p> <p>має уявлення про історію виникнення грошей;</p> <p>розуміє, що таке гроші, фіатні гроші, електронні гроші, банкнота, монета, віртуальна валюта, ліквідність, номінальна вартість, актив;</p> <p>розрізняє готівкові й безготівкові кошти, фіатні гроші й віртуальні валюти (зокрема криптовалюти);</p> <p>наводить приклади готівкових і безготівкових коштів, фіатних і електронних грошей, віртуальних валют;</p> <p>пояснює взаємозалежність між готівковим і безготівковим грошовим обігом, відмінність електронних грошей від безготівкових коштів, цільових карток від електронних грошей;</p> <p>визначає ліквідність власних активів;</p> <p>знає функції, які виконують гроші, та основні правила користування грошима</p>	<p>Тема 1. Гроші</p> <p>Історія виникнення грошей.</p> <p>Форми грошей.</p> <p>Функції грошей.</p> <p>Основні правила користування грошима</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Коллективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійне виконання завдань під час уроку, самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>Учень (учениця): має уявлення про історію української гривні;</p> <p>знає номінали банкнот і монет, які перебувають у грошовому обігу в Україні; елементи захисту, які застосовують під час друку гривні для запобігання фальшування банкнот;</p> <p>вміє відрізнити фальшиві гривневі банкноти та монети від справжніх</p>	<p>Тема 2. Гривня — національна валюта України</p> <p>Історія української гривні.</p> <p>Зовнішній вигляд, номінали банкнот та монет, що перебувають у грошовому обігу в Україні.</p> <p>Елементи захисту гривневих банкнот</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв’язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Практична робота: визначення справжності гривневої купюри.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця): розуміє, що таке валюта, конвертованість валюти, золотовалютні резерви, валютний курс, валютний ринок;</p> <p>пояснює, що таке попит і пропозиція на валютному ринку, які фактори впливають на курсоутворення валют;</p> <p>знає, як слідкувати за зміною валютного курсу в часі;</p> <p>вміє аналізувати та визначати, у які моменти часу варто купувати валюту, а в які — продавати</p>	<p>Тема 3. Валюта</p> <p>Для чого треба обмінювати гривню на іноземну валюту і навпаки?</p> <p>Конвертованість валют і золотовалютні резерви.</p> <p>Курсоутворення валют.</p> <p>Міжбанк — український валютний ринок.</p> <p>Попит і пропозиція на валютному ринку</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв’язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Практична робота: прогнозування курсу валют.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>Учень (учениця):</p> <p>пояснює, що таке сімейний бюджет, які є способи ведення та види сімейного бюджету;</p> <p>розуміє важливість обліку та прогнозування надходжень і видатків; шляхи зменшення видатків, зокрема за рахунок енергозаощадження;</p> <p>класифікує сімейні бюджети за рівнем збалансованості між надходженнями й видатками;</p> <p>вміє скласти збалансований особистий чи сімейний бюджет</p>	<p>Тема 4. Планування та ведення сімейного бюджету</p> <p>Облік та прогнозування надходжень і видатків.</p> <p>Способи ведення сімейного бюджету.</p> <p>Види сімейного бюджету.</p> <p>Класифікація сімейного бюджету за рівнем збалансованості між надходженнями й видатками.</p> <p>Складання сімейного бюджету. з урахуванням важливості відповідального споживання електроенергії, води, газу. Енергозаощадження.</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Рольова гра. Робота в малих групах.</p> <p>Практична робота: складання особистого чи сімейного бюджету.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке податки і чому їх треба сплачувати;</p> <p>пояснює, що таке ставка податку та податкова пільга;</p> <p>класифікує податки за їх основними видами;</p> <p>знає, як і коли можна отримати податкову знижку;</p> <p>вміє обчислити суму окремих податків</p>	<p>Тема 5. Податки</p> <p>Податки та їх види.</p> <p>Основні цілі стягнення податків: дохід бюджету, розподіл, регулювання, представництво.</p> <p>Податкові пільги та організація збору податків</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Ділова гра. Робота в парах.</p> <p>Практична робота: обчислення суми окремих податків.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Розділ 2. Банки та банківські послуги		
<p>Учень (учениця):</p> <p>називає функції, які виконує Національний банк України;</p> <p>розуміє, що таке банк, поточний рахунок у банку, платіжна карта;</p> <p>класифікує банківські послуги;</p> <p>знає, як обрати банк для надання конкретної послуги, як відкрити рахунок у банку; які є види платіжних карток та їх призначення; яка інформація позначена на платіжній картці, яку інформацію щодо платіжної картки не можна розголошувати;</p> <p>вміє перевіряти надійність банку, поповнювати картрахунок за номером картки, за номером телефону, здійснювати переказ коштів між своїми рахунками та на інший рахунок за відповідними реквізитами (наприклад, обмін валют on-line, оплата за комунальні послуги), здійснювати контроль за операціями та залишком коштів на рахунку, керувати лімітами</p>	<p>Тема 6. Банківська система</p> <p>Функції Національного банку України.</p> <p>Класифікація банківських послуг.</p> <p>Рахунки в банках. Види рахунків у банках.</p> <p>Порядок відкриття та закриття рахунків.</p> <p>Переказ коштів між своїми рахунками та на інший рахунок за відповідними реквізитами.</p> <p>Ліміти для картрахунків та керування ними. Обмін валют.</p> <p>Контроль за операціями та залишком коштів на рахунку.</p> <p>Заробіток банків</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Коллективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Практична робота: оплата за комунальні послуги з картрахунку, здійснення контролю за операціями та залишком коштів на рахунку.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійне виконання завдань під час уроку, самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке комісія банку, її призначення;</p> <p>знає, як дізнатися про комісію, яка стягується за здійснення певної банківської послуги (операції), як оминати сплату комісії для здійснення певних операцій;</p> <p>вміє обчислити суму комісії за отримання певної банківської послуги (здійснення операції)</p>	<p>Тема 7. Комісії банків</p> <p>Комісії за відкриття та користування поточним рахунком.</p> <p>Комісії за поповнення готівковими грошима та зняття готівкових грошей з картрахунків.</p> <p>Комісії за переказ грошей на рахунки підприємств, установ, організацій (у тому числі при оплаті житлово-комунальних послуг).</p> <p>Комісії при отриманні кредиту.</p> <p>Інші комісії банку</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійне виконання завдань під час уроку, самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>пояснює, що таке депозит, строковий депозит, депозит на вимогу, хто такий вкладник;</p> <p>розуміє, що таке відсотковий дохід за депозитом і особливості його обчислення;</p> <p>класифікує депозити за видами;</p> <p>визначає, чи гарантуватиметься депозит Фондом гарантування вкладів;</p>	<p>Тема 8. Депозити</p> <p>Види депозитів.</p> <p>Особливості відсоткових ставок за депозитами.</p> <p>Гарантування банківських вкладів</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Ділова гра. Робота в парах.</p> <p>Практична робота: вигідне розміщення депозиту та обчислення відсоткового доходу за депозитом.</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>вміє успішно розміщувати депозит та обчислювати відсотковий дохід за депозитом</p>		<p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>пояснює, що таке кредит, споживчий кредит, застава, порука, основна сума кредиту, непогашена основна сума кредиту; номінальна, фіксована, змінювана, реальна річна відсоткові ставки; борг; хто такий кредитор, позичальник;</p> <p>розуміє, чим відрізняється споживчий кредит від кредиту, наданого підприємству;</p> <p>знає, якими можуть бути витрати за користування споживчим кредитом, що таке реальна річна відсоткова ставка за кредитом, що таке паспорт споживчого кредиту, кредитна історія, неустойка; які основні права та обов'язки позичальника споживчого кредиту, які є кредитні продукти для споживачів і підприємств;</p> <p>орієнтується в умовах надання різних видів споживчих кредитів;</p> <p>вміє грамотно обирати кредитну</p>	<p>Тема 9. Кредити</p> <p>Кредити для споживачів і підприємств.</p> <p>Підстави для здійснення позики та контроль за рівнем заборгованості.</p> <p>Вартість кредиту.</p> <p>Види відсоткових ставок за кредитом.</p> <p>Загальні витрати за споживчим кредитом і реальна річна відсоткова ставка.</p> <p>Платежі за послуги інших осіб.</p> <p>Особливості надання та виплати кредитів.</p> <p>Вибір кредитодавця.</p> <p>Паспорт споживчого кредиту.</p> <p>Кредитоспроможність і кредитна історія.</p> <p>Кредитний договір.</p> <p>Зміна умов договору, відмова від договору та дострокове повернення кредиту.</p> <p>Відповідальність позичальника у випадку</p>	<p>Метод «Перевернутий клас».</p> <p>Фронтальна форма навчання: слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в малих групах.</p> <p>Практична робота: вибір кредитодавця, складання таблиці щомісячних платежів за стандартною та ануїтетною схемами виплат кредиту, доходження відповідних висновків.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
пропозицію, розраховувати витрати за споживчим кредитом, оцінювати, контрольованою чи надмірною є заборгованість	порушень договору. Кредитні продукти для фізичних і юридичних осіб. Кредитна картка	
<p>Учень (учениця):</p> <p>має уявлення про роботу платіжних систем, про інтернет-банкінг, мобільний та електронний гаманці, кореспондентський рахунок, розрахунковий банк, кліринг;</p> <p>розуміє різні способи здійснення платежів із використанням готівкових, безготівкових коштів та електронних грошей;</p> <p>знає, на що треба звертати увагу для вибору оптимального способу платежу;</p> <p>вміє користуватися інтернет-банкінгом; визначати, для яких валют вигідніше оформляти платіжні (кредитні) картки платіжної системи Mastercard, а для яких — системи Visa</p>	<p>Тема 10. Платежі та платіжні системи</p> <p>Платежі з використанням готівкових коштів.</p> <p>Безготівкові платежі. Інтернет-банкінг.</p> <p>Платежі з використанням електронних грошей.</p> <p>Призначення платіжних систем.</p> <p>Карткові платіжні системи.</p> <p>Міжнародні міжбанківські платежі</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв’язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійне виконання завдань під час уроку, самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
Розділ 3. Небанківські фінансові установи		
<p>Учень (учениця):</p> <p>пояснює, хто такий страховик, страхувальник; що таке страховий ризик,</p>	<p>Тема 11. Страхування</p> <p>Сутність страхування.</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями)</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>страховий випадок, страхова сума, страхова премія, КАСКО, франшиза;</p> <p>розуміє, у чому полягає сутність страхування;</p> <p>знає, хто бере участь у страхуванні та від чого залежить вартість страхового поліса;</p> <p>вміє визначати найвигідніший варіант вибору страхової компанії і виду страхування залежно від страхових ризиків, обчислювати розмір страхової виплати після настання страхового випадку відповідно до умов укладеного договору</p>	<p>Учасники страхових відносин.</p> <p>Форми страхування.</p> <p>Договір страхування</p>	<p>висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Коллективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Ділова гра. Робота в парах.</p> <p>Практична робота: вигідний вибір страхової компанії і виду страхування залежно від страхових ризиків, обчислення розміру страхової виплати після настання страхового випадку відповідно до умов укладеного договору.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке ломбард, принцип його діяльності;</p> <p>знає, на які моменти слід звертати увагу під час укладання кредитного договору з ломбардом</p>	<p>Тема 12. Ломбарди</p> <p>Кредит від ломбарду під заклад певного майна.</p> <p>Відсоткові ставки кредиту від ломбарду.</p> <p>Кредитний договір з ломбардом</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Коллективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійне виконання завдань під час уроку, самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке кредитна спілка, принцип її діяльності;</p> <p>відрізняє кредитну спілку від ломбарду;</p> <p>знає, як стати членом кредитної спілки і за яких умов можна одержати кредит або покласти гроші на депозит; на що треба звертати увагу, обираючи кредитну спілку</p>	<p>Тема 13. Кредитні спілки</p> <p>Послуги кредитних спілок і кому вони надаються.</p> <p>Права учасників кредитної спілки.</p> <p>Вибір кредитної спілки</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Ділова гра. Робота в парах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке фінансова компанія, принцип її діяльності;</p> <p>відрізняє фінансову компанію від ломбарду та кредитної спілки;</p> <p>знає, які послуги надають фінансові компанії</p>	<p>Тема 14. Фінансові компанії</p> <p>Послуги, які надаються фінансовими компаніями.</p> <p>Заборона на залучення коштів населення фінансовими компаніями</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Ділова гра. Робота в парах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, у чому полягає суть лізингу, хто такий лізингоодержувач, лізингодавець,</p>	<p>Тема 15. Лізингові компанії</p> <p>Суть лізингу.</p> <p>Відносини сторін, що беруть участь</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями)</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>що є предметом лізингу; відносини сторін, залучених до операції фінансового лізингу;</p> <p>відрізняє лізинг від кредиту;</p> <p>пояснює, що таке авансовий платіж, адміністративний платіж, періодичні лізингові платежі;</p> <p>вміє визначати предмет лізингу і умови, за яких доцільніше брати майно в лізинг, ніж у кредит; перевіряти надійність лізингодавця</p>	<p>у фінансовому лізингу.</p> <p>Чим лізинг відрізняється від кредиту.</p> <p>Фінансові умови, на які слід звертати увагу, обираючи лізингову пропозицію.</p> <p>На що треба звертати увагу, обираючи лізингодавця</p>	<p>висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Мозковий штурм.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Розділ 4. Підприємництво</p>		
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке підприємництво, у чому полягає свобода підприємницької діяльності; хто такі суб'єкти підприємницької діяльності; які мають бути установчі документи в суб'єкта господарювання;</p> <p>пояснює організаційні форми підприємництва;</p> <p>знаходить необхідну інформацію та відомості у відповідних законодавчих актах та в інтернеті;</p>	<p>Тема 16. Підприємництво в Україні</p> <p>Підприємництво як вид господарської діяльності.</p> <p>Свобода підприємницької діяльності.</p> <p>Організаційні форми підприємництва.</p> <p>Суб'єкти підприємницької діяльності.</p> <p>Установчі документи суб'єкта господарювання.</p> <p>Обмеження при здійсненні підприємницької діяльності.</p> <p>Відповідальність суб'єктів</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>відрізняє засновницький договір від статуту суб'єкта господарювання;</p> <p>знає, які є обмеження при здійсненні підприємницької діяльності; яку відповідальність несуть суб'єкти підприємництва; відомості, що мають міститись у статуті суб'єкта господарювання</p>	<p>підприємництва.</p>	
<p>Учень (учениця):</p> <p>має уявлення про види та організаційні форми підприємств, організаційну структуру підприємства; про різницю між енергоефективністю та енергозбереженням;</p> <p>пояснює принципи підприємницької діяльності, порядок державної реєстрації підприємництва, умови здійснення підприємницької діяльності, порядок припинення підприємницької діяльності;</p> <p>знаходить необхідну інформацію та відомості у відповідних законодавчих актах та в інтернеті;</p> <p>знає, як стати приватним підприємцем, як створити приватне підприємство, порядок його організації та діяльності;</p>	<p>Тема 17. Здійснення підприємницької діяльності</p> <p>Види та організаційні форми підприємств.</p> <p>Принципи підприємницької діяльності.</p> <p>Державна реєстрація підприємництва.</p> <p>Умови здійснення підприємницької діяльності.</p> <p>Право найму працівників і соціальні гарантії при використанні їх праці.</p> <p>Припинення підприємницької діяльності.</p> <p>Фіктивне підприємництво.</p> <p>Загальні гарантії прав підприємців.</p> <p>Державна підтримка підприємства.</p> <p>Створення власного підприємства.</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Коллективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Мозковий штурм.</p> <p>Практична робота: генерування бізнес-ідеї та складання бізнес-плану для майбутнього власного підприємства.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>норми законодавства щодо найму працівників (права і соціальні гарантії при використанні їхньої праці), гарантії прав підприємців;</p> <p>вміє відрізнити справжнє підприємництво від фіктивного; генерувати бізнес-ідею, грамотно скласти бізнес-план</p> <p>розуміє важливість відповідального ставлення до природних ресурсів та їх заощадження</p>	<p>Важливість відповідального підходу до споживання природних ресурсів, енергоефективності та енергозбереження для ефективної роботи підприємства</p>	
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке зайнятість населення;</p> <p>розрізняє форми особистої зайнятості;</p> <p>знаходить необхідну інформацію та відомості у відповідних законодавчих актах та в інтернеті;</p> <p>пояснює, хто такий роботодавець, працівник; що таке тарифний розряд, мінімальна заробітна плата, кар'єра;</p> <p>знає, як формується винагорода за працю, як нараховується заробітна плата, які здійснюються з неї утримання, які внески сплачуються за рахунок роботодавця, а які — за рахунок</p>	<p>Тема 18. Зайнятість населення</p> <p>Форми особистої зайнятості.</p> <p>Формування винагороди за працю.</p> <p>Побудова кар'єри</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Коллективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Ділова гра.</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Практична робота: обчислення суми посадового окладу I тарифного розряду, якщо відома мінімальна заробітна плата; обчислення суми заробітної плати з урахуванням усіх утримань з неї.</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>найманого працівника, які обставини слід враховувати під час планування власної кар'єри;</p> <p>вміє обчислювати суму посадового окладу I тарифного розряду, якщо відома мінімальна заробітна плата; обчислювати суму заробітної плати з урахуванням всіх утримань з неї; планувати власну кар'єру</p>		<p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє роль інвестицій для розвитку економіки; що таке цінні папери;</p> <p>пояснює, хто такий емітент, що таке номінальна та ринкова вартість цінних паперів, фондова біржа, криптовалюта;</p> <p>класифікує цінні папери за видами;</p> <p>розрізняє акції та облігації;</p> <p>знає, де і як можна придбати цінні папери, як вони приносять дохід; альтернативні види інвестицій;</p> <p>вміє оцінювати ризики інвестиційної діяльності</p>	<p>Тема 19. Інвестиції</p> <p>Інвестиції та ринки капіталу.</p> <p>Роль інвестицій для розвитку економіки.</p> <p>Цінні папери та їх види.</p> <p>Оцінювання ризиків інвестиційної діяльності.</p> <p>Альтернативні види інвестицій</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Розділ 5. Захист від ризиків і шахрайських дій		
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє сутність фінансових ризиків; що таке схильність до ризику, передача ризику;</p> <p>класифікує ризики за видами;</p> <p>вміє оцінювати ймовірність настання ризиків; вплив ризиків на фінансову та підприємницьку діяльність;</p> <p>знає, як можна керувати ризиками</p>	<p>Тема 20. Ризики та як себе захистити</p> <p>Поняття та види ризиків.</p> <p>Етапи та способи керування ризиками</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Мозковий штурм «Причини → наслідки → вихід».</p> <p>Робота в групах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, що таке шахрайство з грошима й іншими активами, крадіжка персональних даних, скімінг, фармінг, фішинг, вішинг; небезпечність фінансових пірамід;</p> <p>відрізняє фінансову піраміду від легальної фінансової установи;</p> <p>класифікує шахрайські схеми за способом крадіжки персональних даних;</p>	<p>Тема 21. Шахрайські дії у фінансовій сфері</p> <p>Фінансове шахрайство.</p> <p>Крадіжка персональних даних.</p> <p>Шахрайство в інтернеті.</p> <p>Інші шахрайські дії: махінації з обміном валют, фіктивні лотереї, розіграші, оформлення кредитів на чуже ім'я тощо.</p> <p>Фінансові піраміди</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Рольова гра.</p> <p>Мозковий штурм.</p> <p>Робота в групах.</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<p>знає, що треба робити у випадку крадіжки чи втрати платіжної картки; правила використання платіжних карток; як вчасно виявляти шахрайські дії та як не стати жертвою шахрайських схем;</p> <p>вміє правильно та безпечно розраховуватися платіжною картою в торгівельній мережі та знімати гроші в банкоматі, обирати безпечний банкомат, дотримуватися правил фінансової безпеки при оплаті в інтернеті</p>		<p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>
<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє, хто такий споживач фінансових послуг;</p> <p>усвідомлює, як важливо бути фінансово обізнаним;</p> <p>знає послідовність дій при порушенні прав особи як споживача фінансових послуг;</p> <p>вміє обачливо поводитися із власними коштами та іншими активами, захищати свої права як споживача фінансових послуг</p>	<p>Тема 22. Захист прав споживачів фінансових послуг</p> <p>Обачливе витрачання власних грошей.</p> <p>Права та обов'язки споживача фінансових послуг.</p> <p>Захист прав споживачів</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Коллективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями.</p> <p>Мозковий штурм.</p> <p>Ділова гра. Робота в групах.</p> <p>Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи</p>

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Узагальнення та систематизація матеріалу інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»		
<p>Учень (учениця): узагальнює та систематизує навчальний матеріал інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»;</p> <p>встановлює взаємозв'язки між вивченими темами інтегрованого курсу;</p> <p>знаходить необхідну інформацію та відомості у відповідних законодавчих актах та в інтернеті;</p> <p>вміє застосовувати знання та вміння, набуті під час опанування інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність», у комплексі для вирішення життєвих завдань</p>	<p>Тема 23. Узагальнення та систематизація матеріалу інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»</p> <p>Застосування набутих знань і вмінь для вирішення життєвих завдань</p>	<p>Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць).</p> <p>Індивідуальна/групова робота: самостійна/групова робота з підручником, пошук інформації в інтернеті.</p> <p>Виконання індивідуальних або групових навчальних проєктів (вибір теми проєкту, його планування, добір ресурсів, захист проєкту)</p>

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів навчання з курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» має бути орієнтовано на вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів, зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти та спрямовано на перевірку ключових компетентностей та обов'язкових результатів навчання, які передбачають, що учень:

- взаємодіє з іншими особами в усній формі, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, зокрема в текстах нормативно-правових актів, договорів, угод тощо, та використовує інформацію для збагачення власного досвіду і визначення вигідних умов;
- висловлює власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіє з іншими особами у письмовій формі; у разі потреби взаємодіє з іншими особами в цифровому просторі, дотримуючись норм літературної мови;
- досліджує проблемні ситуації та виокремлює проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних та інших методів;
- моделює процеси і ситуації, розробляє стратегії, плани дій для розв'язання проблем;
- критично оцінює процес і результат розв'язання проблем;
- розвиває мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіє науковою термінологією;
- пізнає сфери підприємництва і фінансів засобами наукового дослідження;
- опрацьовує, систематизує та представляє інформацію економічного змісту;
- усвідомлює закономірності, що відбуваються в економічній сфері, відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем економічного змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами);
- знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;
- усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як споживач;
- турбується про особисту безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становить загрозу для власного і суспільного життя та добробуту;

- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для забезпечення безпеки й добробуту власних та інших осіб;
- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту власних та інших осіб;
- мислить хронологічно, орієнтується в часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами в економіці, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни в житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства і економіки;
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей в економічній сфері в контексті відповідних епох;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Вивчення інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» передбачає два *види контролю*:

- *поточний* — під час вивчення теми (усне опитування, тестування, самостійні, практичні та творчі роботи, дослідження із застосуванням комп'ютерних програм, захист проєктів і власних досліджень тощо);
- *підсумковий* — наприкінці вивчення розділу або теми (усні та письмові роботи, тести, бесіди тощо).

Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів з інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність», необхідно враховувати рівень засвоєння учнями теоретичних знань, сформованості в них практичних умінь, досвід дослідницької та творчої діяльності.

Засоби навчання

Учитель здійснює вибір засобів навчання залежно від видів навчальної діяльності. Для успішного опанування учнями інтегрованого курсу доцільно використовувати кабінет інформатики (під час виконання практичних робіт та навчальних проєктів), кабінет з мультибордом чи мультитачем або з мультимедійним проєктором чи інтерактивною дошкою (під час вивчення нового матеріалу та виконання інтерактивних вправ). Комп'ютери мають бути приєднані до мережі інтернет, на них має бути встановлено відповідне програмне забезпечення (Word, Excel, PowerPoint тощо). Під час розв'язування ситуативних завдань, рольових та ділових ігор доцільно використовувати заготовки різноманітних прайс-листів, договорів, статутів, інших нормативних та довідкових документів.

Міжпредметні зв'язки

Як було сказано вище, опанування навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» передбачає застосування міжпредметних зв'язків у межах усіх освітніх галузей. Тому доцільно реалізовувати бінарні (інтегровані) уроки із залученням учителів інших навчальних предметів: математики, інформатики, мистецтва тощо. Це сприятиме формуванню в учнів глибших і точніших знань з інших навчальних предметів; уміння застосовувати для вирішення певного завдання знання і вміння з різних освітніх галузей у комплексі.

Використані джерела

1. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
2. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. — URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
3. Методичні рекомендації щодо створення модельних навчальних програм для 5–9 класів : Міністерство освіти і науки України. 21 березня 2021 року. Київ. — URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/03/25/metod.pdf>.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. — URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235. — URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.
6. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-IX?fbclid=IwAR3HPX7nGuTO1v2MGtHJ1p0zWxrQUiuf7N07Ir3-KCwI-Ed2fpo9nbDPwRY#Text>.
7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/%20show/722/2019#Text>.
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. — URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/